ALINA BĂRBUȚĂ NEGRU
"Ștefan cel Mare" University of Suceava

SYMBOLS AS INDICATORS OF THE SACRED AND PROFANE

Abstract: We live in a world of signs, where everything can become a sign. Regarding literature, the signs are transformed into symbols. In this paper, I intended to perform an analysis concerning the symbols, the taxonomy symbols and the symbols relationship with mystery and myth. So, this paper aims to examine the main characteristics of the symbols, of the mysteries and of the myths.

Keywords: symbol, sign, mystery, myth, taxonomy.

1.Taxonomia simbolurilor

1.1. Lumea semnelor şi a simbolurilor

Trăim într-o lume a semnelor şi a semnalelor emise de factorii de nebănuit ce alcătuiesc pleiada formelor ce-ar dori să ia în stăpânire zona de spiritualitate. Fie că vrem sau nu, fie că ne place sau nu, multe din componentele dimensiunii în care trăim şi pe care avem pretenţia că o cunoaştem ne oferă surprize ce distrug anticipările şi normalitatea propriului sistem de referinţă. Acesta, de multe ori, este desfiinţat de factorul indicibil şi neintuitibil care perturbă normele impuse de un sistem social sau spiritual, înlocuindu-le cu variante impercebtibile ale datelor sacre şi imuabile ale lumii. Convenţional, sunt numite semne şi poartă cu sine înţelesurile îndepărtate ale dimensiunii ontice, care, fără acestea, nu ar fi completă. Nu toate semnele sunt corect receptate şi decodificate de către oameni, or tocmai acest lucru le sporeşte valoarea. Dacă, pe măsură ce înaintăm în timp, avem senzaţia că anumite semne ni s-au revelat, înseamnă că personalitatea noastră a cunoscut o erudiţie cognitivă şi spirituală ce i-au permis acesteia desăvârşirea. Astfel, cu cât desluşim înţelesurile mai multor semne infiltrate în solul realităţii de zi cu zi, cu atât putem vorbi de o ascensiune morală a individului. Semnele sunt încercarea prin care destinul, respectiv materializarea acestuia prin circuitul existenţial cotidian, îi testează pe cei care sunt deschişi provocărilor şi, mai ales, pe cei ce se lasă ademeniţi de inefabilul vieţii.

Trăind într-o lume a semnelor, în care, uneori, cel mai mic indiciu poate fi interpretat la nivel senzorial, pragmatic, ştiinţific sau deontologic. La tot pasul, elementele constitutive ale realităţii fac apel la capacităţile noastre subliminale de a recepta riguros şi consecvent felului nostru de a fi înţelesurile acestora, lăsând, totuşi, cale liberă interpretărilor personale, subiective.

Astfel, iau naştere variantele analitice empirice care se vor transforma în teoriile ştiinţifice de mai târziu. „*Spre deosebire de imaginea convenţională a semnului, imaginea simbol comportă o suprapunere a două niveluri de semnificaţie, unul literal şi unul figurat, unul sensibil şi unul inteligibil, primul cerându-l pe cel de-al doilea*" (Wunenburger, 2004, p. 257). În principiu, între simbol şi semn, există o legătură organică, prin aderenţa lor la nişte registre ontice indicibile, incomensurabile şi ireductibile. Totodată, între semn şi simbol este şi o relaţie asimetrică, în sensul că un semn poate fi interpretat ca un simbol, în timp ce un simbol poate, cel mult, să fie aplatizat la rangul de semn, adică să fie raţionalizat sau dezocultat.

BDD-A21764 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:40 UTC)

În concluzie, asimilarea corectă a datelor lumii în care trăim se realizează într-o manieră personalizată, ce ţine cont de sensibilitaea, raţiunea şi puterea creatoare a fiecăruia dintre noi. Chiar şi cele mai pragmatice fenomene sunt receptate în chip diferit, aşa încât este cu atât mai explicabil ca laturile tenebroase ale existenţei noastre să stârnească opinii dintre cele mai divergente.

Asistăm, astfel, la un *theatrum mundi*, care, pe rând, ne oferă pretexte pentru încântare, admiraţie, stupefacţie, oripilare, consternare, revoltă, ale căror cauze nu sunt întotdeauna clarificate, în raport cu demersul nostru cognitiv-evoluţional. Ştim doar cu certitudine că viaţa însăşi poate fi privită ca un cumul de factori, ei înşişi contradictorii, ce ne prilejuiesc anumite stări meditative sau exuberante, de satisfacţie ori frustrare, fără a reuşi să precizăm care-i sunt resorturile mecanismelor generatoare. În raport cu acestea, suntem, de cele mai multe ori, victimele unor dictate de natură absconsă, pe care ne mulţumim să o numim Providenţă sau divinitate, înţelegând prin această instanţă de natură superioară cheia tuturor întrebărilor care ne frământă în legătură cu imposibilitatea stabilirii unor sensuri precise fenomenelor din jurul nostru.

În universul vieţii noastre de zi cu zi, sunt o sumedenie de factori ininteligibili din punct de vedere raţional, iar atunci calea de explicitare a acestora converge către solutii oculte imanentizate de dimensiunea profană. Pentru a da de capăt acestor factori perturbatori ai liniştii noastre existenţiale, sau doar pentru a prefigura un răspuns acceptat de convenţiile sociale şi culturale, se face apel întotdeauna la metarealităţile de sorginte spirituală, al căror rol este acela de a iluziona factorul uman cu privire la rostul său în lume, precum şi sensul şi originea sa.

În timp, prin suprapunerea mai multor ipoteze formulate de oameni din toate locurile, deci cu experienţe diferite de viaţă, a luat naştere un sistem de valori considerate spirituale, în care toată suflarea crede cu înmărmurire şi la care se raportează de-a lungul întregii sale existenţe. De aceea, tot ce provine din vechime, fiind purtătorul unui mesaj din *illo tempore*, este consfinţit prin respectul unanim din partea unei colectivităţi întregi, care le înţeleg holistic în manieră empirică. În registru convenţional, acestea sunt cunoscute sub denumirea de datini, ritualuri, tradiţii şi obiceiuri şi încorporează cele mai vechi forme de manifestare a spiritualităţii umane, cea mai mare parte din ele rămânând învăluite în deplin mister pentru individul obişnuit. Doar cel aplecat spre laturile mistice ale realităţii înconjurătoare intuieşte semnificaţiile strecurate în faldurile de nevăzut ale acesteia. Calea pe care o parcurge poartă numele de esoterism, iar acesta reprezintă singura cale de acces la fenomenele absconse din aparentul trai liniştit al existenţei noastre cotidiene. Pe acest traseu s-au angajat oameni simpli, dar cu un simţ intuitiv foarte dezvoltat şi cu o chemare spre fenomenele lăuntrice spiritualizate, precum şi oameni de ştiinţă sau de cultură, care au văzut în esoterism tentaţia absolutului şi principala formă de măsurare cu destinul şi cu sine însuşi. Numele de rezonanţă în acest sens sunt cele ale folcloriştilor, mitologilor, simbolologilor, filologilor, istoricilor şi, nu în ultimul rând, celor pasionaţi de heraldică. Printre aceştia se numără: Ovid Densuseanu, Mihai Eminescu, N. Iorga, Marcel Avramescu, Mihail Vâslan, Vasile Lovinescu, Mircea Eliade, Petre Ţuţea ş.a.

1.2. Originea şi dezvoltarea simbolurilor în cultură şi în literatură

Conform oricărei încercări de definire standard a dicţionarelor explicative, simbolul reprezintă un semn, o imagine sau un obiect, prin care se reprezintă indirect trăsăturile, particularităţile sau caracteristicile unui fenomen, ale unei persoane sau chiar ale unor sentimente. El este o sumă de semne convenţionale, prin care se exprimă sintetic o noţiune, o ideea sau chiar o teorie. Atât în ştiinţă, cât şi în artă, simbolul poate fi descris ca un element expresiv, prin care se sugerează idei, stări de fapt, sentimente, având capacitatea de a înlocui o serie de reprezentări.

BDD-A21764 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:40 UTC)

Din punct de vedere etimologic, termenul de *simbol* pare să îşi aibă obârşia în tradiţia culturală şi lingvistică greco-latină, căci în ambele limbi, rădăcina cuvântului era aceeaşi, respectiv *simbolum* şi *symbolon*. Însă, de cultura elină, simbolul este mai strâns legat, datorită explicaţiilor semiotice ale termenului ce încorporează în sine şi o istorioară: în Grecia antică, două fragmente desprinse din aceeaşi piesă erau purtate de doi indivizi, purtători ai aceluiaşi legământ, în scop recognoscibil – aceştia se identificau cu ajutorul pieselor purtate care, alăturate, formau un întreg. Astfel, prin extrapolare, simbolul a ajuns metonimie culturală pentru ideea de reîntregire, de formare a unui tot. Altfel spus, istoria simbolului este legată de ideea recuperării unităţii primordiale, cu caracter totalizant. Etimologia culturală a acestuia invocă refacerea unităţii, prin validarea unei alianţe realizate într-o dimensiune abstractă. De aceea, în sfera semantică a simbolului, pot intra unităţi frazeologice, precum: a reuni cele despărţite, *a duce tratative cu cineva*, *a încheia o alianţă*, *a căuta să ghiceşti sensul unei enigme* (Dittman, Lorenz, 1988, p. 122).

Aşadar, funcţia iniţială a simbolului era aceea de stabili şi restabili legături între oameni, iar, mai târziu, între om şi divinitate, căci tot ce este sfânt, sacru şi esoteric se poate exprima doar prin intermediul simbolurilor. Se poate demonstra că simbolurile mediază şi formează conştiinţa noastră, condiţionând integrarea noastră în sfera religioasă. Originea simbolurilor, pe acest segment religios, este imanentă actului de meditaţie şi de revelaţie. Cu toate acestea, nu trebuie dusă la extrem asemănarea sacrului cu simbolul, căci acestea nu sunt identice.

Văzut ca o rezultantă a unui întreg şir de coduri şi convenţii, simbolul trebuie analizat atât din perspectivă logică, raţională, cât şi intuitivă, empirică. Astfel, simbolurile ajung să nască alte simboluri, iar acestea vor fi asimilate în funcţie de gradul de culturalizare a zonei geografic-istorice, unde se manifestă fenomenul. Cu cât vor exista mai multe variante interpretative ale miturilor, cu atât vor apărea mai multe forme de valorificare a acestora, compatibile cu educaţia morală şi culturală a unui neam.

În fapt, nu omul creează semnificaţiile simbolice, ci acestea i se impun într-un sistem de semne, convenţii şi practici sociale, ca o consecinţă a unui anumit mod de valorizare a criteriilor morale şi spirituale. „*Prin simbolic, noi experimentăm că nu suntem sursa tuturor reprezentaţiilor noastre şi că ele nu pot să acceadă toate la o lumină raţională. Simbolicitatea imaginilor ne confruntă deci cu o alteritate care ne aminteşte de propria noastră finitudine. Ea ne pune în faţa unui alt limbaj decât acela al cărui autor credem că suntem, un limbaj care ne este vorbit mai mult decât îl vorbim noi*” (Wunenburger, 1998, pp.31-32). Explicaţia rezidă în faptul că, pentru interpretarea exhaustivă a unui simbol, raţiunea transcende logica, cu scopul obţinerii unei semnificaţii mai puţin evidente, paradiscursive şi în avantajul recuperării propriei integrităţi. Aşa ia naştere un tip de cunoaştere simbolică ce nu este doar un act cognitiv metafizic, ci este recuperatorul raţiunii speculative. Cunoaşterea simbolică nu este evidentă şi nici omniprezentă în dimensiunea ontică obişnuită, ci ea transpare prin intermediul atitudinii afişate, respectiv angajarea faţă de anumite presupoziţii, prejudecăţi, norme şi conduite morale asumate prin stilul de viaţă.

Pentru Jung, de exemplu, cunoaşterea simbolică se concretizează în capacitatea de adaptare la o lume arhetipală, manifestându-se în teorii devalorizate de gândirea ştiinţifică, legate de vis, mit şi religie.

Pe de altă parte, pentru Freud, simbolul este reductibil la funcţia de disimulare a conţinuturilor inacceptabile pentru conştiinţă. Şi într-un caz şi în celălalt, simbolul este înţeles ca instrument de actualizare a indicibilului, prin el relevându-se realităţi intime ale unei dimensiuni esoterice, fapt ce îl determina pe Jung să concluzioneze că „*Simbolul nu este viu decât pentru punctul de vedere ezoteric*”(Jung, 1997, p. 502).

Pentru Eliade, simbolul poartă în sine o încărcătură religioasă, făcând trimitere la substratul mitologic ce-l încororează şi cărora le demonstrează interdependenţa. Astfel, pentru

BDD-A21764 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:40 UTC)

autorul *Istoriei religiilor*, adevărul transcendent se dezvăluie doar prin intermediul simbolurilor. Intenţia lucrării sale este aceea de a demonstra înlănţuirea intrasistematică a simbolurilor, relevând îngemănarea lor cu marile epifanii ale lumii.

În concluzie, simbolul poate fi privit ca o punte abstractă ce leagă două dimensiuni virtuale, precum cea a contemplării nemijlocite de cea a revelării, rezultatul obţinut fiind un produs cultural, în principiu caracteristic societăţilor tradiţionale. De asemenea, în viziune organicistă, simbolul aduce în discuţie un tip de cunoaştere intuitivă, speculativă, cu valenţe reflexive, al cărei principal rol este acela de a traduce în imagini şi lexeme un arhetip saturat de semnificaţii profunde. Receptarea simbolului diferă în funcţie de varietatea tipologică a unor societăţi culturale tradiţionale sau moderne, istorice sau anistorice, astfel că universalitatea acestuia este impregnată de motivaţii extrinseci ale celor care provin din timpuri şi spaţii diferite, având educaţii şi motivaţii diferite. Aşa se explică apariţia concomitentă a mai multor tipuri de simboluri, pe acelaşi tronson temporal, dar care servesc mai multor discipline de studiu, respectiv mai multor domenii culturale, astfel încît se poate vorbi de simboluri reduse la imagini grafice prin care se exprimă ceva concret, cum e cazul matematicii, fizicii şi chimiei, dar, în acelaşi timp, el poate face trimitere şi la sensibilitatea creatoare a celor pasionaţi de artă.

Taxonomia simbolurilor este stabilită de gradul de diversitate al domeniilor de studiu existente, precum şi de interesul afişat de anumite categorii de cercetători sau doar de pasionaţi ai subiectului. Astfel, iau naştere accepţii multiple cu privire la realităţile extrasenzoriale, uneori chiar şi extrapragmatice, ale elementelor cu statut de simbol, pe care raţiunea nu le poate filtra lucid, iar atunci se face apel la posibilităţile creatoare disipate pe tărâmul creativităţii fiecăruia dintre noi.

În privinţa lui Vasile Lovinescu, acesta nota în *Creangă şi creanga de aur* că „*Există în logica intrinsecă, în natura lucrurilor, ca realitatea unui plan superior să se reflecte pe un plan inferior sub formă de simbol din cauza raportului de ireversibilitate dintre Principiu şi Manifestare*“ (Lovinescu, 2003, p. 92). Simbolistica lovinesciană este reflecţia înmănunchierii heraldicii cu hermeneutica gadameriană şi studiile eliadeşti despre mituri. Se ajunge astfel la dezocultarea alterităţii, în spatele căreia se zăresc semne grafice, lingvistice şi iconice. De asemenea, pentru V. Lovinescu, simbolul deshide o lume a ideilor, având ca premisă conturarea unui Arhetip spiritual mundan. În această manieră, simbolul ar putea fi definit ca o mască pentru altceva, un potenţial mister sau calea sigură folosită întru aflarea adevărurilor perene şi imuabile, precum şi spre găsirea matricei spirituale.

Şi tot în viziunea lui V. Lovinescu, simbolul reprezintă scara pe care urcă simţurile noastre, în contextul în care sufletul nostru aspiră spre înălţimi ce conduc spre lumi angelice, unde să-şi întâlnească împlinirea. Acest deziderat cultural sau – privind situaţia printr-o altă optică – spiritual a avut din totdeauna o legătură cu evoluţia simbolurilor pe toate domeniile cognitive, fie ele pragmatice sau ştiinţifice. Simbolurile sunt, aşadar, uzitate în orice domeniu de studiu ori de cercetare ca o minirealitate concetrată, spre care converg înţelesuri grafice, semantice şi semiotice.

Cel mai fertil teren de manifestare a simbolurilor rămâne, însă, literatura, unde nivelurile interpretative propun, de fapt, multiple încercări de decodificare a unei lumi create virtual, cu ajutorul imaginaţiei. În cadrul acesteia, principalul instrument de lucru folosit pentru dezocultarea mesajului îl reprezintă simbolul, cu ajutorul căreia se re-creează o lume după principiile volitive ale fiecărui demiurg în parte.

Astfel, încă din cele mai vechi timpuri literare, simbolul a constituit punctul de plecare, dar şi de revenire atât al autorilor, cât şi al cititorilor. Şi pentru unii şi pentru alţii, simbolul este elementul-liant între dimensiunea reală şi cea imaginară, ficţională, purtând în sine trăsături ale ambelor lumi şi deschizându-se total, din punct de vedere semantic, iniţiaţilor, adică celor care au avut parte de un prealabil proces de purificare. Simbolul, la

BDD-A21764 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:40 UTC)

rândul său, conţine şi o valenţă soteriologică, oferind astfel posibilitatea celor ce-şi doresc pătrunderea într-o altă dimensiune de a căpăta o mântuire necesară trecerii într-o altă lume. Acest lucru devine posibil datorită factorului hermeneutic ce anvelopează orice act de lectură, respectiv de înţelegere a textului literar. Utilizarea oricărui demers hermeneutic pleacă de la convingerea că intuiţia este cea care dirijează această conduită, în virtutea căreia, simbolul se diferenţiază net de ceilalţi operatori culturali.

Aşadar, orice semnificaţie simbolică angrenează mai multe cercuri concentrice , al căror centru de greutate îl constituie sensul, de multe ori transformat în semn care anunţă sau concluzionează cu privire la o anumită realitate ideală. Semnificaţia simbolică deschide un orizont nesfârşit de semne, fără să impună o încadrare conceptuală. În limbajul kantian, de exemplu, „*imaginea simbolică este mai puţin suportul unei cunoaşteri determinate, cât este vectorul unei gândiri reflexive care încearcă să se înalţe spre o totalitate de sens, adică spre sensul întregului lucrurilor*" (Wunenburger, 2004, p. 259).

Literatura, mediatoare a alterităţii, devine locul optim de valorificare a simbolurilor, pe care le conectează unor ştiinţe adiacente, cum ar fi mitologia, etnologia şi folclorul. În acelaşi timp, cu ajutorul simbolului, literatura se transformă într-un punct de plecare pentru dialogul cultural.

În literatură, prin simbol se înţelege acea imagine care este des recurentă într-un text, metamorfozată în element-pivot, despre care se pot face mai multe observaţii atât la nivelul contextului livresc, dar şi în sens extrareferenţial. Totalitatea înţelesurilor desprinse prin exerciţiul observaţiei, analizei, imaginaţiei şi creativităţii face obiectul de studiu al sibolului, el însuşi capabil să genereze o întreagă doctrină care să-i conţină numele – simbolologia. De acest domeniu de studiu, în cultura română, s-a ocupat Vasile Lovinescu, fără, însă, a-i rămâne pe deplin tributar. El doar a investigat în trecutul mitic şi mistic al culturii române şi a selectat de acolo acele elemente care ar suscita interesul oricărui pasionat de lucruri absconse, inedite, originale, încercând să le expliciteze atât sie însuşi, cât şi unui public cititor abstract, dar a simţit şi nevoia unui feedback rapid cu privire la observaţiile lui cu caracter conclusiv, astfel încât a format un grup de meditaţie, cu membrii căruia discuta toate chestiunile ce-l preocupau. Membrilor formaţiei culturale, numite simbolic *Fraternitatea lui Hyperion*, Vasile Lovinescu le dicta dintru început crezul său estetic: *Tot ce există e un simbol*. Pornind de la această teorie, simbolul ajungea să fie văzut de fondatorul şi de membrii grupării spirituale drept un factor intermediar major între cer şi pământ, respectiv un vehicul al influenţelor nonumane, fără de care existenţa noastră ar fi fără sens. Astfel, în cazul grupului meditativ, cu preocupări literare, se poate spune că simbolul a servit drept element promotor al deschiderii unui nou traseu către analiză şi reflexivitate, cu ajutorul cărora se facilitează pătrunderea în Centrul Fiinţei, spre asimilarea spirituală şi culturală a Sinelui.

Din acest punct de vedere, textele lovinesciene alcătuiesc nişte constelaţii spirituale unice, în care altitudinea şi profunzimea lor generează dificultăţi majore unui cititor obişnuit. Faptul se explică prin stilul impecabil, sobru, folosit de autor, la care se adaugă rigoarea metafizică excepţională şi unică, ce suscită atenţia sporită a receptorului, dar şi cunoştinţe temeinice în perimetrul esoteric. Pentru o desluşire corectă a operei lui Lovinescu, este nevoie de un naratar cu o pregătire şi chiar iniţiere anterioare actului de lectură propriu-zisă. În triada autor-operă-cititor, celui din urmă i se acordă interes, în măsura în care de el depinde înţelegerea sau descifrarea corectă a mesajului transmis. Cititorul este liber să dea textului atâtea interpretări, cât îi permit pregătirea sa prealabilă, temperamentul acestuia, la care se adaugă sensibilitatea creatoare, emoţia şi chiar potenţialul intelectual. Se pot obţine, aşadar, atâtea variante interpretative ale unui singur text, pe cât de mulţi cititori l-au parcurs, asimilându-l şi explicându-l în chip diferit. Pentru susţinerea acestei teze, V. Lovinescu emitea următoarea definiţie alegorică: „*Dacă creezi un cer în tine, Balaurul se transformă în*

BDD-A21764 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:40 UTC)

nori fecunzi de ploaie sau în fum de tămâie, după direcţia descendentă sau ascendentă pe care i-l dai" (Lovinescu, 1997, p. 17).

Aşadar, specificul simbolului rezidă în forţa lui ciclică de regenerare, de relevare şi de plasticizare în expresivitatea emotivă pregnantă. Prin însăşi natura lui, simbolul are capacitatea transcenderii limitelor prestabilite, reunind puncte extreme sub umbrela aceleiaşi viziuni unificatoare, iar asta se întâmplă indiferent de domeniul de studiu, de cercetare şi indiferent dacă ne raportăm artelor sau ştiinţelor exacte.

1.3. Relaţia mit-simbol-mister

Dacă simbolul imanentizează realităţi antagonice, dar complementare, fiind o sumă a contrariilor, el practic luând viaţă atât prin ceea ce se arată, cât şi prin ceea ce nu se arată, mitul poate fi văzut ca o epifanie a nemanifestatului şi, în acelaşi timp, ca o dezvăluire prin enigmă. Înseamnă că şi simbolul şi mitul se subordonează misterului, ca mod de revelare a unei realităţi înţesate de sensuri majore, primordiale. De fapt, pentru a potenţa un mister, dar şi pentru a decodifica un simbol, este nevoie de perspectiva unei gnoze oculte impregnate cu elemente de soteriologie iniţială. Astfel, în triada mit-simbol-mister, rezidă nostalgia unităţii pierdute în sinteza desăvârşirii, fiind cunoscută teoria potrivit căreia misterul este organic şi coextensiv structurii iniţiale a Universului.

De asemenea, cea mai sigură cale de reprezentare a unei lumi ce abundă în mistere şi în elemente simbolice este mitul, văzut sub formă de fabulă sau poveste, prin care se aduc la cunoştinţă adevărurile primordiale ale lumii, cu ajutorul explicaţiilor de sorginte ontologică. Ca realitate ambiguă sau echivocă, mitul nu trebuie explicat, ci trăit, experimentat, căci el nu poate fi teoretizat prin intermediul cunoaşterii ştiinţifice, mai ales din cauza naturii sale antonimice şi chiar paradoxale. Mitul apare, astfel, ca un element atemporal şi anistoric, ce transcende prezentul, ajungând să dăinuiască într-o societate arhaică, saturată de valori tradiţionale autarhice. Despre acest lucru, nota şi Vasile Lovinescu în studiul său despre *Monarhul ascuns*: „*Ţesută în mituri, crescută în ele ca unghia din carne, societatea arhaică le actualiza periodic prin ritual, pentru că, în acest fel, suspenda timpul*" (Lovinescu, 1992, p. 18).

Emanat de o societate primitivă, în cea mai pură şi mai sacralizată formă a sa, mitul prinde viaţă din interferenţa planului uman cu cel cosmic, ajungând să evidenţieze identitatea culturală a fiecărui popor în parte. Prin el, sunt dezvăluite datele privitoare la zei şi originile acestora, la fenomenele extraordinare de la începutul lumii, la eroii legendari ai timpului sacru. Prin povestirea fabuloasă pe care o asimilează, miturile aduc la suprafaţă informaţii interesante despre fiinţe supranaturale, respectiv personajele fantastice ale unei alte lumi, învăluită de mister şi dominată de simboluri.

Aşadar, mitul este reductibil celei mai vechi stări culturale a minţii omeneşti, al cărui obiect de studiu este reprezentat de mitologie, care se vrea a fi o însumare a tuturor misterelor ancestrale, convertite în simboluri esenţiale ale lumii reale. Din acest punct de vedere, opera lui Vasile Lovinescu este edificatoare pentru nuanţarea interferenţei celor trei aspecte analizate – mit, simbol şi mister. Astfel, textele lovinesciene se structurează în nişte cercuri concentrice, ale căror principală ţintă este găsirea *miezului de semnificaţii*, care dă sens existenţei umane şi universale.

Pe urmele mentorului său spiritual, R. Guénon, Lovinescu pare să aprofundeze, cu fiecare scriere, tainele ontice ale neamului său, surprizându-i acele adevăruri imuabile, transformate, în chip teoretic, în ştiinţe tradiţionale ce alcătuiesc Tradiţia Primordială naţională. Despre aceasta, V. Lovinescu va scrie în *Mitul sfâşiat* şi *Dacia hiperboreeană*, încercând să găsească un centru al spiritualităţii neamului, printr-un calcul geografic, mitologic şi alegoric ce-l transformă pe autor atât într-un vajnic patriot, cât şi într-un hermeneut al esoterismului. De asemenea, el poate fi considerat şi un hermeneut al literaturii,

BDD-A21764 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:40 UTC)

dacă prin aceasta înţelegem o expansiune controlată a indicilor mitici şi simbolici, cu ajutorul cărora se reconfigurează un univers, respectiv cel virtual. Pe zona de literatură, Vasile Lovinescu este exegetul uneori prea lucid, alteori prea poetic, al tuturor secvenţelor preluate din registrul mitologic sau simbolologic. Astfel, opere precum *Creangă şi creanga de aur*, *Interpretarea esoterică a basmelor româneşti* şi *Cele patru hagialâcuri. O exegeză nocturnă a Crailor de Curtea Veche* scot în evidenţă imaginea unui scriitor ce-şi propune să plece în demersul său analitic de la substratul mitologic, pentru a ajunge la o hermeneutică a poeticii elementelor simbolice din textele respective.

Din această perspectivă poietică a universului său literar, atitudinea lui V. Lovinescu apare când prea tradiţionalistă, când prea novatoare şi chiar revoluţionară. Pornind de la această dublă atitudine a autorului, se poate vorbi şi de o dublă atitudine a cititorului: pe de o parte, de entuziasm în faţa unor aspecte inedite, originale, ce au nevoie de mare curaj, pentru a fi expuse, iar, pe de altă pare, de scepticism şi blazare, în faţa unor realităţi ce contrazic logica raţiunii. Exegeza lovinesciană, la rândul său, a adoptat o dublă viziune, atunci când a explorat creaţia hermeneutului: de demistificare a teoriilor ce puneau în discuţie existenţa unor forţe şi energii supranaturale şi de adulare nejustificată, născută din încântarea noutăţii, de natură ultraraţionalistă. Însă, Vasile Lovinescu pare să fie propriu-i apărător, atunci când, expunându-şi crezul artistic, oferă explicaţii tuturor categoriilor de cititori şi de critici: „*ceea ce scriu e neconformist şi inactual la un grad care e o sfidare faţă de lumea modernă* (Lovinescu, 2012, p. 25). Iar sfatul literar al acestuia a fost exprimat în studiul său exegetic *Al patrulea hagialâc*, acolo unde autorul sublinia că *lectorul unei cărţi cu intenţii demonstrative are un drept şi o datorie, amândouă imprescriptibile: dreptul de a fi sau nu de părerea autorului; datoria de a supraveghea logica internă a cărţii şi nu conformitatea cu ideile preconcepute*” (Lovinescu, 1981, p. 39).

E drept că, în receptarea totală şi corectă a creaţiei lovinesciene, o barieră cognitivă şi semantică o constituie omniprezenţa simbolurilor, transformate în vehicule spirituale ale noţiunilor şi chestiunilor esoterice. Acesta este, de altfel, şi motivul pentru care scrisul lui Lovinescu se adresează, în principal, cunoscătorilor, adică celor iniţiaţi în tainele esoterice. Pentru toţi ceilalţă, opera acestuia rămâne pe teritoriul abstractului ,fiind învăluită de o reţea a misterelor ce-i sporesc farmecul, aşezând-o la graniţa dintre simbolologie, filosofie, ermetism şi literatură esoterică. Toate aceste lucruri îl fac pe Lovinescu să afirme că „*misterul se ţese neapărat şi în planul intelectului, trebuind studiat ca atare şi nu descifrat ca o şaradă sau ca un rebus, ci după toate regulile rigorii logice*” (Al patrulea hagialâc, p. 11).

În concluzie, pentru V. Lovinescu, misterul nu se relevă independent şi nemijlocit, ci, mai curând, el apare încastrat în alte forme adiacente sectorului esoteric, precum mitul şi simbolul. Se poate vorbi chiar de o interdependenţă a celor trei factori ce-şi impun statutul de forţă organizatoare a unei lumi autonome, cu propriile-i norme de funcţionare spirituală. Fidel unui program organicist, Vasile Lovinescu îşi întemeiază crezul artistic pe convingerea că simbolul interferează cu mitul şi cu simbolul, toate la un loc având capacitatea resurecţiei unei lumi uitate, căreia îi refac unitatea primordială. Triada astfel formată conţine temelia unei arhitecturi concentrice, alcătuite din mai multe straturi succesive, circumscrise unui nucleu central ce conţine adevărurile ontice primordiale. Partea exterioară, respectiv învelişul, ce poate fi vizualizat din afară, este, de fapt, iluzia optică şi semantică, ce-i determină pe exploratori să creadă că au înregistrat cu uşurinţă un succes. În realitate, aceştia nu au făcut altceva decât să deceleze înţelesul literal al textului, dincolo de care nu au putut trece, din cauza lipsei de iniţiere.

Se pare că textele lovinesciene se adresează doar celor iniţiaţi, adică celor care ştiu să facă diferenţa dintre mit,simbol şi mister, subordonând toate aceste categorii unei dimensiuni esoterice, în care încearcă să se strecoare cu ajutorul exerciţiilor analitice, meditative şi speculative.

BDD-A21764 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:40 UTC)

Trăind într-o lume a semnelor, orice indiciu tainic ia forma declarată de mister care contribuie la rearanjarea valorică a existenţei. În felul acesta apar simbolurile, care, la rândule, redimensionează unitatea ontologică. Realitatea-surogat, astfel obţinută, este explicaţia fabuloasă pentru nişte lucruri iraţionale sau povestea fantastică despre o apariţie miraculoasă a unui fenomen – toate desfăşurându-se pe ofertantul terenul miturilor, cunoscut, în termen generic, prin numele de mitologie.

Însă, toate acestea, respectiv simbolul cu valenţe enigmatice şi misterul învăluit de mit, nu pot fi asimilate cu ajutorul raţiunii şi al silogismelor teoretice, care le-ar distruge frumuseţea ideatică, ci ele pot fi asumate subiectiv de-a lungul unui periplu sinuos, convertit, finalmente într-un adevărat traseu iniţiatic.

Bibliografie generală:

1. Angelescu, Silviu, *Mitul şi literatura*, Ed. Univers, Bucureşti, 1999;
2. Coatu, Nicoleta, *Structuri magice tradiţionale*, Ed. BIC ALL, Bucureşti, 1998;
3. Cojan, Daniel, *Ipostaze ale simbolului în lumea tradiţională*, Ed. Lumen, Iaşi, 2002;
4. Dittman, Lorenz, *Stil. Simbol. Structură*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1998;
5. Dumitru, Maria, *Mitologie-mitistorie-folclor românesc*, Ed. Paideia, Bucureşti, 2007;
6. Durand,Gilbert, *Aventurile imaginii. Imaginaţia simbolică. Imaginarul*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1999;
7. Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Ed. Univers, Bucureşti, 1978.
8. Eliade, Mircea, *Imagini şi simboluri*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994;
9. Eliade, Mircea, *Studii comparate despre religiile şi folclorul Daciei şi Europei Orientale* (traducere de M. şi C. Ivănescu, prefaţă de EmilCondurachi), Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980;
10. Jung, C.G., *Tipuri psihologice*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997.
11. Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al fiinţei*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996;
12. Todorov, Tzvetan, *Teorii ale simbolului*, Ed. Univers, Bucureşti, 1993;
13. Umberto, Eco, *Limitele interpretării*, Ed. Pontica, Constanţa, 1996;
14. Wunenburger, Jean Jacques, *Filosofia imaginilor*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004;

Bibliografie de autor:

Vasile Lovinescu:
Incantaţia sângelui, Ed. Institutul European, Iaşi, 1993;
Mitul sfâşiat, Ed. Institutul European, Iaşi, 1993;
Monarhul ascuns, Ed. Institutul European, Iaşi, 1992;
Scrisori crepusculare, Ed. Rosmarin, Bucureşti, 1995;
Creangă şi creanga de aur, Ed. Cartea Românească, 1989;
Al patrulea hagialâc. O exegeză nocturnă a Crailor de Curtea Veche, Ed. Rosmarin, Bucureşti, 2012.

Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul ***"SOCERT. Societatea cunoaşterii, dinamism prin cercetare",*** număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/132406. Proiectul este cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. **Investeşte în Oameni**.

BDD-A21764 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:40 UTC)